

Wickström, Mats och Charlotta Wolff (toim.): *Mångkulturalitet, migration och minoriteter i Finland under tre sekel*. Svenska litteratursällskapet i Finland, 2016. 360 s.

Muikalaismyyttejä purkava antologia

Arvostelu on ensin ilmestynyt Agricolan kirja-arvosteluissa 24.3.2017.

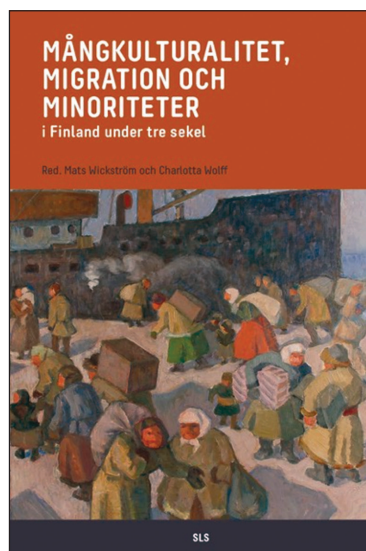
Antologia käsittelee Suomen monikulttuurisuutta ja muuttoliikettä historiallisena ilmiönä. Kirjoittajat kertovat suomenruotsalaisten, saamelaiden, romanien, venäläisten, juutalaisten ja muslimien vaiheista ajanjaksolla, joka ulottuu 1800-luvun kansallisen heräämisen ajasta nykypäivään. Vähemmistö- kulttuurien asema on muuttunut kansainvälisten, etenkin pohjoismaisten poliittisten uudistusten mukana. Kirja perustuu tuoreeseen tieteelliseen tutkimukseen ja kaataa monia myyttisiä käsityksiä Suomen "toisista". Kirjan luvut todentavat hyvin päätelmän, jonka mukaan Suomen kansan homogeenisuus on poliittinen hanke eikä historiallinen tosiseikka.

Matts Wickströmin ja Charlotta Wolffin toimittama antologia *Mångkulturalitet, migration och minoriteter i Finland under tre sekel* ilmestyi itsenäisen Suomen satavuotisjuhlien kynnyksellä. Antologia on eräänlainen anti-juhlakirja. Sen monet luvut himmentävät itsenäisen kansallisvaltion kuvaa. Kuten ensimmäisen maailmasodan jälkeisinä vuosina Euroopan kartalle ilmestyneet uudet kansallisvaltiot yleensäkin, Suomikin oli kaukana etnisesti ja kulttuurisesti yhtenäisestä kansakunnasta. Kirjan luvut vievät terää *E.N. Setälän* kirjoittaman komean itsenäisyysjulistuksen sanoilta:

"Ja laajalti yli sodan kaikkien kauhujen on kaikunut ääni, että yhtenä nykyisen maailmansodan tärkeimmistä päämääristä on oleva, ettei yhtäkään kansaa ole vastoin tahtonsa pakotettava olemaan toisesta riippuvaisena."

Ongelma oli se, että valtaa pitävä eliitti tarjoi "kansalla" etnistä eikä oikeuksiltaan yhdenvertaista yhteisöä. Monet antologian luvuista kuvaavat nimenomaan itsenäisyyden alkuvuosikymmenet vähemmistöille ahdistavina.

Johdantoluvussa toimittajat erottavat toisistaan käsitteet "monikulttuurisuus" (*mul-*

tikulturalitet) ja "monikulturalismi" (*multikulturalism*). Edellinen tarkoittaa asiantilaa, jälkimmäinen kasvatusprojektia tai poliittista tahtoa. Etnokulttuurinen moninaisuus on Suomessa historiallisesti kauas ulottuva ilmiö, kun taas monikulttuurisuuskasvatus tai -politiikka on melko nuori jälkikoloniaalisen ajan pyrintö. Antologian kirjoittajat keskittyvät ennen muuta monikulttuurisuuteen vähemmistöjen ja muuttajien kokemuksena, joka tosin riippui myös politiikasta. Ennen toista maailmansotaa kansallismieliset kasvattajat ja poliittinen eliitti välittivät Suomessakin ajatusta, jonka mukaan "me" oli arvokkaampi kuin "muut", joihin kuuluivat ennen muuta suomenruotsalaiset, saamelaiset, romanit, juutalaiset ja tataarit. Vaikka perustuslaki antoi kaikille kansalaisille yhtäläiset oikeudet, yhteiskunnan, talouden ja kulttuurin käytännöt olivat usein ulossulkevia. Antologian kertomukset eduskunnassa esitetyistä suoranaisten etnisen puhdistuksen vaatimuksista ja toisen maailmansodan aikaisista pakolaisten ja vähemmistöjen kaltoin kohtelusta nostattavat lukijassa kollektiivista myötähäpeää.

Antologian kaikki luvut ovat tuoreeseen tutkimukseen perustuvia. Tutkimusaineistot toki vaihtelevat; missä *Max Engman* käyttää ennen muuta lehtikirjoituksia, *Ainur Elmgren* viittaa tutkittavan ajan kaunokirjallisuuteen. Tavallisin aineisto ovat arkistolähteet ja viranomaisjulkaisut.

Nostan seuraavassa esiin kunkin luvun mielestäni vaikuttavimmat päätelmät ja arvioin lopuksi kirjan merkitystä kansalaiskeskustelulle.

Historian monikielinen ja -kulttuurinen Suomi

Klaus Törnudd luvussa *Mänskliga rättigheter och den efterkrigstida invandringen till Finland* kirjoittaa nyky-Suomesta ja käyttää

lähtökohtanaan ihmisoi-
keuspolitiikkaa. Pakolais-
ten asemaa on säädellyt
vuodesta 1951 lähtien
kansainvälinen pakolais-
sopimus ja Suomessa eri-
tyisesti vuoden 2000 pe-
rustuslaki, jonka mukaan
kaikkalainen ryhmädis-
kriminointi on laitonta, ja
maassa on viisi virallista
kieltä, nimittäin suomi,
ruotsi, saami, romani ja
viittomakieli. Vuoden 2012
integraatiolaki antaa kai-
kille kansalaisille oikeuden omaan kulttuuriin, mikä kertoo monikulttuuristisen politiikan omaksumisesta. Törnudd päättää luvun näkemykseen Suomesta transkulttuuriseksi kehittyneenä yhteiskuntana.

Max Engman toteaa luvussa *Emigratipolitik i utvandrarnlandet Finland* Suomen olleen kautta historiansa ennemminkin maastamuuttajien kuin maahanmuuttajien maa. Suomenruotsalaisille maastamuutto oli jo 1800-luvulla uhkakuvaa ja poliittisen agendan aihe. Siitä lähtien kun maa alkoi nopeasti suomalaistua ja "svekomaa" nationalismi heräsi, ruotsinkielisen väestön määrä on ollut kansanosan johtajille huolen ja tarkkailun aihe. Itsenäisyyden alkuvuosikymmenten Ruotsiin muutto oli suomenruotsalaisten poliittikojen mukaan "suoneniskentää", joka uhkasi potilaan henkeä. Vastatoimenpiteinä syntyi joukko suomenruotsalaisen kansanruumiin vahvistamista tarkoittavia poliittisia yrityksiä, joita *Markku Mattila* myöhemmin esiteltävässä luvussa kuvaa.

Charlotta Wolff luvussa *Eli-tinvandring och kosmopolitism i 1800-talets Finland* erittelee ansiokkaasti "monikulttuurismin" käsitettä ja toteaa sen varsin essentialistiseksi: sen pohjana on oletus, että kulttuurit, ethnokset ja sivilisaatiot ovat olemassa ja elävät erillisinä ilmiöinä. Wolffin mukaan maasta toiseen muuttelevat, hyvinkin liikkuvaiset eliitit uhmaavat erillisten kulttuurien olemassaoloa. "Maahanmuuttaja" on huono termi kuvaamaan älymystöön tai suuryrittäjiin lukeutuvia perheitä, jotka olivat hyvinkin todennäköisiä maasta edelleen muualle muuttajia. Suomessa liikkui 1800-luvulla etenkin ruotsalaista, venäläistä ja saksalaista säätyläistöä, joka toivat mukanaan paitsi rahaa

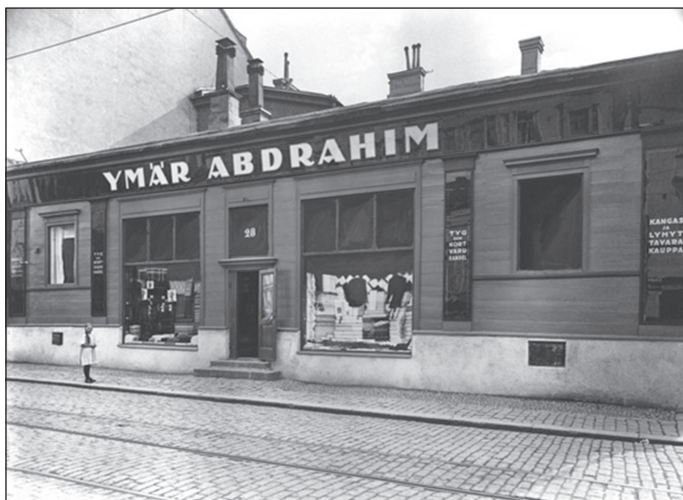
James Finlayson (1772-1852) perusti Finlaysonin puuvillatehtaan Tampereelle.

ja kulttuurista pääomaa myös uusia kasvatuserinteitä. Näistä tuomisista tuli Suomen kulttuuriin ohut mutta silti näkyvä kosmopoliittinen silaus. Osa venäläisistä ja saksalaisista eliittiperheistä assimiloitui ruotsinkieliseen eliittiin, mutta jätti kielellisen jäljen yritysten ja laitosten nimiin. Eliitti uudistui liikkuvuutensa ansiosta koko ajan ja sen kosmopolitisoiva vaikutus kertautui vuosikymmenestä toiseen niin muodissa, kulttuuririennoissa kuin kielissä. Pietarin, Berliinin ja Tukholman uudet tuulet puhalsivat eliitin ansiosta Helsingissä, Turussa ja Viipurissa.

Veronica Shenshinin kirjoittama luku *Den ryskspråkiga befolkningens historia i Finland* purkaa monta venäläisyyteen liittyvää väestöhistoriallista myyttiä. Autonomian ajalla venäläisiä muutti Suomeen vain vähän – ennen vuoden 1912 yhdenvertaisuuslakia Suomessa asui vain vähän yli 7000 venäläistä. Lokakuun vallankumouksen jälkeen sen sijaan heitä tuli pakolaisaaltona jopa 44 000. Vastaanotto oli

Venäläisiä kulkukauppiaita, eli "laukkuryysiä". Museovirasto. Kuvan käyttöoikeudet: CC BY 4.0.

Ymär Abdrahimin kangas- ja lyhyttavara kauppa, Iso Roobertinkatu 28. Kuvaaja Otto Kervinen, Helsingin kaupungin museo. Kuvan käyttöoikeudet: CC BY 4.0.

kaikkea muuta kuin lämmin; muiden muassa *Santeri Alkio* vaati eduskuntakeskustelussa Suomen puhdistamista venäläisistä. Ryssäviha riehui koko sotienvälisen ajan.

Neuvostoliiton purkautumisen jälkeen venäläisten maahanmuutto on ollut vähäisempää kuin mitä Helsingin katukuva antaa olettaa. Vuonna 2012 asui Suomen 62 000 venäläisestä Helsingissä jopa 15 000. Shenshinin mukaan luku on suhteellisen pieni, minkä ansiosta venäläisten maahanmuutosta ei ole tullut poliittista kiistanaihetta. Kaiken kaikkiaan venäläisten integroituminen suomalaiseen yhteiskuntaan on Shenshinin mukaan ollut 1800-luvulta asti jatkunut menestyksellisesti. Jos sotien välistä Suomen kansakunnan rakentamisen kautta ei oteta lukuun, venäläiset ja suomalaiset ovat nähneet toistensa kulttuureissa ainakin jotain vastaanotettavaa.

Kaupunkien tataarit ja juutalaiset

Harry Halén antaa luvussa *De ryska muslimsoldatema som den finländska tatarminoritetens förtrupp* vastauksen kysymykseen, mistä Helsingin keskustassa vanhat turkkilaiset liikkeiden nimet ja kadunkulmauksessa katolla näkyvä moskeijan tunnusviiri ovat peräisin. Venäjän keisarillinen armeija rekrytoi joukkoihinsa tataareja, jotta nämä sulautuisivat Venäjän kansakuntaan, ja tataarisotilaita asetti joukkojen mukana Suomeenkin.

Tataarisotilailla oli jo 1830-luvulla Helsingissä oma imaami. Sotilaiden perässä tulivat islamia tunnustavat kulku-, tori- ja hallikauppiat. 1900-luvun alussa Helsingissä oli jo niin paljon tataareja, että he heräsivät etniseen it-

setuntoon ja perustivat omia sivistysyhdistyksiään. Halén toteaa sen hämmentävän tosiseikan, että Helsingin tataariseurakunta ei hyväksy joukkoonsa uusia muslimeja. Siten 2010-luvun suurmoskeijasuunnitelmat eivät kuulu hänen lukunsa piiriin. Koska maahanmuuttajista säännönmukaisesti tulee yhteiskuntaan ennen pitkää pysyvä vähemmistö, olisi tataarien vaiheet ollut syytä nivoa uuden muslimiväestön kulttuurihistoriaan.

Laura K. Ekholm kirjoittaa antologiassa Suomen juutalaisten historiasta otsikolla *Mellan öst och väst. Finlands judiska historia under 1800- och 1900-talet*. Juutalaisten ja tataarien vaiheilla on yhtymäkohtia: juutalaisetkin tulivat Suomeen Venäjältä, jossa heitä 1800-luvulla pakkorekrytoitiin armeijaan ja sijoitettiin

keisarikunnan periferiaan. Kuten antologian muutkin kirjoittajat, Ekholm vertailee Suomen ja Ruotsin vähemmistöpolitiikkaa. Molemmissa maissa suuri osa juutalaisista maahanmuuttajista tuli 1800-luvulla Itä-Euroopasta ja asettui suurimpiin kaupunkeihin. Erona oli, että Ruotsissa vaikutti myös varakkaita ja sivistyneitä ”länsijuutalaisia”, jotka hyötyivät Länsi-Euroopasta levinneestä liberaalista juutalaisten ”vapauttamisen” politiikasta ja saivat sen omaksutuksi Ruotsissakin. Suomessa noudatettiin emämaan Venäjän juutalaisten elämää rajoittavaa politiikkaa, jolle löytyi tukea suomalaisten omista aseiteistakin. Esimerkiksi vuoden 1872 valtiopäivillä vain porvarissääty tuki esitystä toimintavapauden myöntämisestä juutalaisille. Antisemitistinen juutalaisen karikatyyri levisi kioskikulttuurissa. Ilmiöt olivat tietenkin vasta esimakua 1930-luvun juutalaisvastaisuudesta.

Ekholmin luku päättyy kysymyksiä herättävään rinnastukseen aatteellisen antisemitismin ja 1970-luvun antikoloniaalisen Israel-vastaisuuden välillä. Ekholm tosin toteaa itsekin, että rinnastus edellyttää syvempää tutkimusta.

Kansalliset vähemmistöt

Panu Pulma hyödyntää luvussa *Efterkrigstidens finländska rompolitik och dess nordiska dimension* antologian kirjoittajista eniten Suomen ja Ruotsin vertailua. Vertailu auttaa tarkentamaan Suomen romanipolitiikan pinttyneitä piirteitä, joista Ruotsiin verrattuna itsepintaisiin oli romanien oman historiallisen toimijuuden kieläminen ja siitä johtuva paternalismi. Roma-

— Ettekö pelkää jumalaa ja ihmisiä ottaessanne 90 prosenttia, herra Israel.
 — Israel: Ihmisiä hiukan, jumalaa en lainkaan, sillä kun hän katselee ylhäältäpäin näyttää se 06 prosenttia.

Pilakuva Tuulispää-lehdestä. 30.07.1920 Tuulispää no 30.

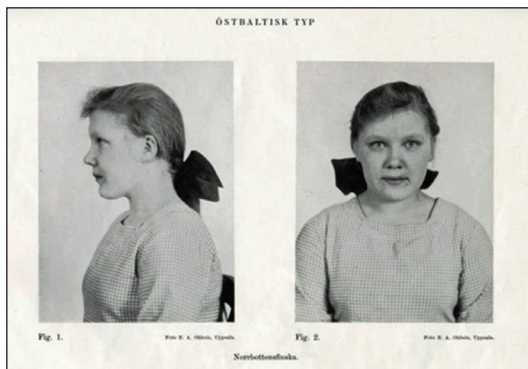
nien ensimmäinen oma järjestökin, Mustalaislähetys, myötäili valtiokeskeistä, romanien yhteiskunnalliseen ja kulttuuriseen assimilaatioon tähtäävää politiikkaa. Käänte tapahtui vasta jälkikolonialisella 1960-luvulla, jolla uudet romanitoimijat perustivat uuden romaniyhdistyksen ja tuomitsivat Mustalaislähetysten lastenkodit apartheidinä ja julkisen sosiaalityön pakkoauttamisena. Assimilaatiopolitiikka sai väistyä monikulturalismin tieltä.

Rinnan romanipolitiikan kanssa muuttui saamelaiskulttuurin asema, mikä kuvastuu *Veli-Pekka Lehtolan* luvussa *„...inte som någon nådegova utan för att samerna ärligen har förtjänat det*. Kuten romanit, saamelaisetkin kokivat etnokulttuurisen heräämisen. Sitä vauhditti saamelaisten evakko-taival Lapin sodan aikana. Eri saamelaisryhmät löysivät toisensa evakossa, ja Sami-liitto järjesti jo 1946 pääkaupungissa käsityöperinnettä esittelevän näyttelyn. Sami-liitto ajoi radikaalimpaa, saamelaisten kulttuurista autonomiaa ajavaa politiikkaa kuin vanhempi ”lantalaisten” perustama Lapin sivistysseura. Kuten romanien Mustalaislähetys ja Suomen mustalaisyhdistys, Lapin sivistysseura ja Sami-liitto edustivat keskenään vastakkaisia pyrkimyksiä, jälkimmäisten järjestöjen ajaessa radikaalisti ryhmiensä oikeutta omaan kulttuuriin.

Romaniperhe Mönttisen pihalla 1929, kuvaaja Tyyni Vahter, Museovirasto. Finna. Kuvan käyttöoikeudet: CC BY 4.0

Ruotsi kulki monikulturalismissa Suomen edellä. Siksi pohjoismainen yhteistyö oli tarpeen kanavoimaan kansalaisyhteiskuntaan ja valtiolliseen päätöksentekoon kansanryhmien omia vaatimuksia. Kuten romanienkin kohdalla, hyvinvointivaltion rakentamisen kausi oli saamelaisille assimilaatiopolitiikan huippu,

Suomalainen nainen Herman Lundborgin teoksessa Svenska folktyper, 1919.

jota seurasi jälkikolonialistinen kulttuuriautonomaiaan tähtäävä asianosaisten itse ajama politiikka.

Rakkaat ruotsinkieliset

Markku Mattilan kirjoittama *Det får ej finnas dåliga svenskar i detta land. Rasbiologi och rashygien som vetenskapliga vapen i språkstridens Finlandon* lukijalle kirjan luvuista ehkä hämmäntävin Suomenkieliset ovat jo pitkään hävenneet sotien välisen ajan hyökkäävää kansallismielisyyttään, mutta Mattila osoittaa etnonationalismin riivanneen myös ruotsinkielisiä. Sen toimijoita olivat ennen muuta autonomian ajan lopulla asetettu Florinin komitea ja sen ansiosta vuonna 1921 perustettu Folkhälsan-järjestö. Molempien tarkoituksena oli osoittaa ruotsinkielinen väestö antropologisesti laadukkaaksi ja kohottaa sen elinvoimaa. Teoreettisena taustana oli ajan muodikas degeneraatiopaniikki: vähemmistöväestön perintötekijät eivät saaneet laadullisesti heikettä eikä sen suhteellinen osuus koko väestöstä kutistua.

Folkhälsan harjoitti kenttätyötä, jossa väestön fysiologiset piirteet ja fyysinen tila karotettiin. Tulosten perusteella oli tarkoitus ryhtyä rotuhygienisesti rakentaviin toimenpiteisiin. Esikuvana oli Ruotsi, jossa jotkut tiedemiehet yleisön kannustamina rakensivat mielikuvaa pohjoisesta rodusta, jonka asemaa eloonjäämiskilpailussa tulisi tukea. Suomalaiset tutkijat totesivat kuitenkin, ettei rotuerotelussa tarvittavaa fysiologista typologiaa voinut tieteellisesti rakentaa. Käytännön tasolla Folkhälsan toimi määrätietoisesti. Ruotsinkielinen Martta-järjestö piti naisille äitiyskouluja, joissa malli-omot palkittiin.

Ainur Elmgrenin luku *Förfinskandet av Finland, Självexotism i den finländska kulturdebatten under första hälften av 1900-talet*

poikkeaa runsaasti harjoitetusta väestön "toisia" koskevien stereotyyppien tutkimisesta. Elmgren nostaa esiin suomalaisten autostereotypian "vieraita kavahtava metsien mies" ja osoittaa sen etenkin 1920- ja 1930-lukujen suomenkielisen kaunokirjallisuuden tuotteeksi. Hän toteaa, että nuoressa kansallisvaltiossa oli vastakkain kaksi mentaliteettihanketta, nimittäin poliittisen eliitin sivistyshanke ja naturalistisen kaunokirjallisuuden etninen eksotismi. Eliitti uskoi vielä topeliaanis-ruonebergilaiseen ahkeran ja vaivojaan vaikeramattoman talonpojan myyttiin ja halusi sen pohjalta sivistää suomalaisista modernin edistyvän kansakunnan. Eksotistit puolestaan nojasivat ajan taiteessa ilmenevään primitivismiin kaipuuseen ja kokivat sisällissodan kauhujen lopullisesti hävittäneen siivon ja ahkeran kansanmiehen stereotypian. Ristiriita oli ilmeinen; osa eliittiä paheksui *Ilmari Kiannon*, *Joel Lehtosen* ja *F.E. Sillanpään* luomaa yhteisen kansan kuvaa, koska se ei tukenut kansansivistysprojektia.

Yhteenveto

Suomen kansan homogeenisuus on moderni poliittinen projekti eikä historiallinen tosi-seikka. Projekti on uhannut vähemmistöjen kulttuurisen eloonjäämisen oikeutta ja tukenut sitä loukkaavaa assimilaatiopolitiikkaa. Homogeenisuusprojekti on hankaloittanut maahanmuuttajien elämää ja estänyt yhteiskuntaa olemasta avoin ja dynaaminen. Sekä salliva monikulttuurinen rinnakkaiselo että tietoinen transkulttuurinen ajattelu ja toiminta ovat ajoittain näyttäneet kaatuvan homogeenisuuden eetokseen. Tällainen jarrutetun kehityksen kuva ilmenee esillä olevan antologian luvuissa, vaikka joihinkin sisältyy myös kulttuurisen avautumisen kertomuksia. Pohjoismainen vuorovaikutus on usein toiminut ovien avajana.

Antologian luvut ovat niin todistusaineistoltaan kuin teoreettisilta lähtökohdiltan vankkoja. Monet sitkeästi säilyneet "musta tuntuu" -perustaiset myytit kaatuvat kirjoittajien kosketuksesta. Toimittajat ovat tehneet niin hyvää työtä, ettei kirjoittajien äänen vaihtuminen luvusta toiseen aiheuta lukijalle sopeutumisvaikeuksia.

Antologia iskee ajan hermoon sikäläkin. että luvuissa on läsnä tulevaisuusperspektiivi. Maapallon väestön muuttuessa yhä liikkuvaisemmaksi kirjoittajien ansiokkaasti sulattama tieto kulttuurien kohtaamisesta ja vallankäytön jakautumisesta väestön eri ryhmien kesken tarjoaa kansalaiskeskustelulle kestävän pohjan.

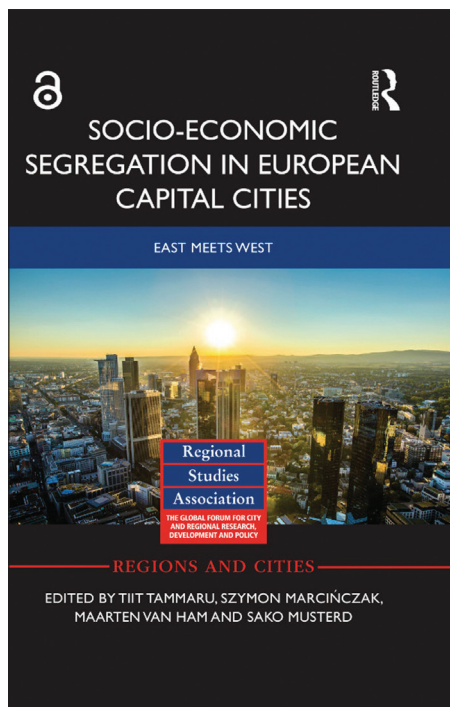
Sirkka Ahonen
professori emerita, Helsingin yliopisto

Socio-economic segregation in European capital cities: East meets West, toimittaneet Tiit Tammaru, Szymon Marcinczak, Maarten van Ham ja Sako Musterd. London and New York, Routledge, 2016. 389 s.

Kansainväliset segregaatoin vertailututkimukset ovat olleet harvalukuisia, vaikka segregaatio on verrattain tutkittu aihe kaupunkitutkimuksen piirissä. Useimmiten tutkimusten kohteena on kuitenkin yksittäinen kaupunki(seutu) tapaustutkimuksen luonteisesti. Vaikka kaupunkien välillä tehdään suhteellisen paljon tilastoihin perustuvaa seurantaa niin, niin on haasteellista saada rakennetuksi varsinaisia tutkimusasetelmia riittävän vertailukelpoisella tavalla ja siihen riittävin resursein. Kirjoittajien motiivina on ollut lähteä paikkamaan tätä aukkoa toteuttamalla laaja eurooppalainen kaupunkivertailu yhdenmukaiseen tutkimusasetelmaan perustuen. Idea kirjaan on lähtenyt kahvitaukokeskustelusta, joka johti kansainväliseen konferenssiin ja edelleen tämän kirjan julkaisemiseen useiden konferenssiin osallistuneiden panoksella. Tämä todistaa, että kahvitaudet ovat tärkeitä.

Kirjaa motivoi myös eurooppalainen 2000-luvun tilanpäivitys, sillä lähimmät sukulaisteokset ovat noin 20 vuoden takaa. Tuolloin elettiin aikaa, jolloin globaalien talouden ja työmarkkinoiden muutosten sekä kiihtyvän kaupungistumisen ja siirtolaisuuden myötä havaittu segregaatoin voimistuminen alkoi kiinnostaa tutkijoita laajemmin. Myös tässä mielessä lähtökohta kaupunkivertailulle on mielenkiintoinen. Kirjaan koottujen artikkelien kohteena on 13 eurooppalaista hallinnon ja talouden pääkaupunkia: Amsterdam, Ateena, Budapest, Lontoo, Madrid, Milano, Oslo, Praha, Riika, Tukholma, Tallinna, Wien ja Vilna. Kirja koostuu laajasta johdantoluvusta, 13 erillisestä kaupunkianalyysistä ja kaupunkivertailun johtopäätökset hyvin summaavasta yhteenvetoluvusta. Kuten kirjan East meets West – otsikko viittaa, on samassa kaupunkivertailuissa ensimmäistä kertaa mukana Länsi- ja Itä-Euroopan maiden kaupungeja. Tämä on luettava jo lähtökohteisesti kirjan eduksi, sillä itä-eurooppalaisten kaupunkien tapaustutkimuksista tiedetään asuntomarkkinoiden nopeiden muutosten aiheuttaneen segregaatoin voimistumista post-sosialistisena aikana.

Kirjoittajat haluavat käsitellä nimenomaan sosioekonomista segregaatia, jota voidaan pitää suuremmin sosiaaliseen eriarvoisuuteen liittyvänä kuin etnistä segregaatia, johon puolestaan suurin osa viimeaikaisesta

tutkimuskirjallisuudesta heidän mukaansa keskittyy. Sosioekonomisen ja etnisen segregaatoin suhdetta ei kirjassa kuitenkaan avata kovinkaan paljoa ja näkökulman valinta tulee lukijalle pikemminkin annettuna. Nämä kaksi segregaatia-olottuvuutta eivät kuitenkaan ole toisensa poissulkevia edes samassa tutkimuksessa. Näin on usein esimerkiksi suomalaisessa segregaatiotutkimuksessa, jossa tosin puhutaan segregaatoin sijaan tavallisesti neutraalimmin sosiaalisesta eriytymisestä.

Kirjan perusideana on eräänlainen hypoteesien testaus. Mukana oleville kaupungeille on laadittu segregaatia-ennakoivat ranking-pisteet sen perusteella, mitä teoreettisen ja aiemman tutkimuskirjallisuuden perusteella tunnustetaan segregaatia-voimistaviksi rakenteellisiksi tekijöiksi. Pisteytys perustuu kaupungin asemaan globaalissa taloudessa sekä asukkaiden tulo- ja sosiaalisten erojen voimakkuutta mittaavaan ginikertoimeen ja sosioekonomisten ammattiryhmien jakumiin. Näiden lisäksi kaupungit pisteytetään hyvinvointivaltio- ja asuntoregiimityyppien mukaisesti. Yleisesti ottaen laajempi julkinen sosiaalinen turvaverkko ja säänneltyt asuntomarkkinat ovat yhteydessä vähäisempään segregaatioon. Pisteytyksen perusteella segregaatoin tulisi olla voimakkainta Lontoossa ja vähäisintä Wienissä. Perustelut pisteytykseen mukaan otetuille ulottuvuuksille käydään us-

kottavasti läpi tutkimuskirjallisuuteen pohjaten, mutta pisteytys täytyy kuitenkin ymmärtää vain vertailun mahdollistavana välineenä. Mukaan valitut osatekijät eivät ole ainoita segregaatioon vaikuttavia tekijöitä, minkä lisäksi ne kaikki saavat saman painoarvon pisteytyksessä. Osatekijöiden eritasoisuus on kuitenkin ilmeistä.

Kirjan yksittäisissä artikkeleissa analysoidaan puolestaan segregaatian todellista ilmenemistä mahdollisimman samankaltaisilla indikaattorikokonaisuuksilla kunkin vertailussa mukana olevan kaupungin osalta. Näin on haluttu päästä kiinni hypoteesien testaamiseen. Täysin kaavamaisesti etenevän vertailun sijaan, huomioidaan artikkeleissa kunkin kaupungin ja yhteiskunnan kehitykseen liittyviä erityispiirteitä näkökulmien painotuksissa. Tämä onkin huomattavasti hedelmällisempi lähestymistapa ja tuo globaalien prosessien vaikutusten oheen paremmin esille historialliset polkuriippuvuudet, kun samalla kokonaiskuva eurooppalaisesta kehityksestä täydentyy. Näin myös yksittäiset artikkelit toimivat paremmin itsenäisinä kokonaisuuksina.

Kirjan pääviesti on se, että sosioekonominen segregatio on voimistunut eurooppalaisissa pääkaupungeissa 2000-luvulla. Kehitys on selväpiirteistä, joskaan muutokset eivät ole dramaattisia. Euroopan kaupunkien tilanne on edelleen huomattavasti matillisempi kuin muilla mantereilla, jossa segregatiota on tutkittu. Erityisesti Yhdysvallat toimii tavallisesti mittapuuna, kun tehdään arvioita eurooppalaisen segregaatian syvyydestä.

Voimistuneeseen segregatiokehitykseen johtaneet syyt ovatkin sitten vaikeammin tulkittavissa. Kirjan lähtökohtana olleet hypoteesit saavat vahvistusta vain osittain, mikä voi kertoa myös itse pisteytykseen liittyvistä puutteista ja rajoitteista. Esimerkiksi Tukholma ja Wien ovat selvästi oletettua segregoituneempia ja Baltian kaupungeista Riika ja Vilna puolestaan vähemmän. Kaupunkianalyysien perusteella samankaltaiseen hyvinvointivaltio- ja asuntoregiimiin kuuluminen voi johtaa verrattain erilaiseen segregaatian ilmenemiseen. Asuntopolitiikan markkinointumisen ei välttämättä johda oletusten mukaisesti lisääntyneeseen segregatioon ja päinvastoin. Toisissa kaupungeissa puolestaan segregaatian voimistuminen on liitettävissä enemmän sosioekonomisessa asteikossa ylempien ammattiryhmien alueelliseen eriytymiseen, kun taas toisissa alempien. Siirtolaisuuden tutkijoita kiinnostava muuttoliikkeen merkitys tulee myöskin ilmi vain jossain kaupunkianalyysissa oleellisena tekijänä segregaatian voimistumisessa ja tällöin on kyse kasvaneesta maahanmuutosta. Monissa

kaupungeissa segregatio liittyy vahvemmin paikallisella tasolla tapahtuneisiin alueiden vetovoimaisuuden muutoksiin, jotka ovat yhteydessä täydennysrakentamiseen ja gentrifikaatioon. Näiden seurauksena tiettyjen alueiden sosioekonominen status on muuttunut joko väliaikaisesti tai pysyvämmiin. Kirjan yleinen lopputulema on kuitenkin se, että etäisyys rikkaiden ja köyhien välillä on kasvanut. Kirjoittajat toteavat tutkijakollegaansa lainaten, että jos ennen puhuttiin sosiaalisten luokkien kaupungeista, voidaan nyt puhua sosio-spatiaalisten ryhmien kaupungeista.

Tammarun, Marcinczakin, van Hamin ja Musterdin toimittama teos tuottaa tukevaan empiriaan pohjautuen hyvin laajan ja perusteellisen kuvan segregaatian kehityksestä, nykytilasta ja spatiaalisista jakaumista eurooppalaisissa kaupungeissa. Se tuo kaivatun lisän vertailevaan segregatiotutkimukseen ja lisää ymmärrystä eurooppalaisen kehityksen erityispiirteistä. Vaikka globaalit talouden ja työmarkkinoiden muutostrendit tuovat pohjavireen sosioekonomisille muutoksille, paljon on merkitystä myös paikallisilla olosuhteilla. Olisi ollut mielekästä lukea myös tulkintoja segregaatian seurauksista ja niitä koskevista politiikkasuosituksista. Jää lukijan oman harkinnan ja rivien välistä lukemisen varaan, millaisia seurauksia voimistuvalla segregatiolla on ja kenelle. Yleispäätelmät jäävätkin suhteellisen yleisellä tasolla oleviksi, kuten "on haitallista, mikäli yhteiskunnan jäsenet ovat sosiaalisesti ja spatiaalisesti etäällä toisistaan" ja politiikkasuositukset samalla tavoin yleisluontoisiksi "segregaatian hallinnassa pelkät asuntopolitiikan keinot eivät riitä ja siksi on panostettava eriarvoisuuden vähentämiseen". Tämä on toisaalta ymmärrettävää kirjan tavoitteen kannalta. Juuri kansallisen ja paikallisen tason politiikkatoimenpiteet ovat sellaisia, joita koskevat toimenpidesuositukset edellyttävät perusteellisempaa paneutumista niihin kuin tämän kirjan puitteissa on ollut mahdollista.

Kirjan käsittelemä kokonaisuus on hyvin laaja, mutta hyvän käsityksen eurooppalaisten kaupunkien segregatiokehityksestä ja siihen liittyvästä taustoituksesta saa kuitenkin jo toimittajien laatimien johdanto- ja yhteenvetolukujen perusteella. Ne ovat myös saatavilla Open Access -periaatteella osoitteesta www.tandfebooks.com, kuten toimittajat itse kirjan esittelyssään mainitsevat.

*Jarkko Rasinkangas
Erikoistutkija, Siirtolaisuusinstituutti*